

nagyszámú Kárpátokon túli szavazatot az Orbán Viktor magyar miniszterelnök iránti szimpátia hozta, *Antal Árpád szerint Orbán Viktor „generálta” a Kárpátokon túli RMDSZ-voksokat*. Kronika.ro, 2019. május 29. <https://kronika.ro/belfold/antal-arpad-szerint-orban-viktor-bgeneraltar-a-karpatokon-tuli-rmdsz-voksokat> (letöltés ideje: 2019. június 2.) – **24** FARKAS István: Csíkszereda székelyei, *Maszol* 2020. március 9., <https://www.maszol.ro/index.php/velemeney/123216-farkas-istvan-csikszereda-szekelyei> (letöltve: 2020. március 10.), Lukács Csaba: Székelyföldön megbukott Mészáros Lőrinc barátja, *Magyar Hang* 2020. március 8., https://magyarhang.org/featured/2020/03/08/szekelyfoldon-megbukott-meszaros-lorinc-baratja/?fbclid=IwAR-2vuU_Ud2yAX7XiL5Qx9ZXId5YsB_iGgb1h3pX4dAzcHn25vY-xBRWQSL8 (letöltve: 2020. március 10.)

Csanády Márton

Trianon generációi. A 100 év, ahogy én látom

31

Kisgyerekként az egyik kedvenc tartózkodási helyem, nagymamám szobája volt. Egy lakásban éltünk. Az ő szobája némileg elkülönült. Egy vékony és homályos kis folyosó vezetett hozzá. Nagymama szobája egy teljesen más világ volt, mint a lakás többi része, sőt teljesen más, mint a kinti világ. Leginkább egy múzeumhoz hasonlított. A bútorok is mind ódivatúak és szépen politúrozottak voltak. Volt egy vitrin, amiben nem csak csodaszép porcelánok sorakoztak, de itt őrizte nagymama a családi „kincseket”. Ezek közül a kedvenceim nagyapám¹, akit nem ismertem, hiszen születésem előtt már majd 15 évvel meghalt, első világháborús kitüntetései voltak. Aztán voltak mindenféle erdélyi relikviák. Volt egy furcsa kis csomag. Ebben erdélyi föld volt. Az elég nagyocská, gyerekként óriási, szoba hátsó falán három hatalmas könyvespolcon zömmel régi könyvek és a családi irattár iratgyűjtői sorakoztak. A Tolnai Világtörténelme kötetei mellett a favoritok az első világháború csatáiról és eseményeiről készült vastag nagyalakú, többnyire nagyon díszes kötésű albumok voltak. Tele voltak fényképpel és mindenféle életszerű festménnyel és grafikával, amilyeneket az 1970-es években nem sokat lehetett látni.

A köteteket zömmel, még az első világháború alatt adták ki. Senki nem gondolta, hogy a „Nagy Háborút”, ahogy akkor hívták, el fogják veszíteni és minden széthullik darabjaira. Gyermekként mindez olyan nagyon távolinak és régvoltnak tűnt. A személyek, akikhez a tárgyak tartoztak, már rég nem éltek, csak mesebeli mitikus szereplők voltak. Sajátos módon, apai családom

nagyszülő generációjából, az elvesztett nemzedékből,² nagymamámon kívül már senki nem élt.

Gyerekkoromban a családi fényképeket nézve tűnt fel először, hogy az igazán régi képeken sokkal vidámabbak a résztvevők, mint az újabbakon. Később, jobban megvizsgálva arra jutottam, hogy a fin de siècle időszakában készült fényképeken egészen az első világháborúig határozott és csillogó a szereplők tekintete. Jól érzékelhető, hogy bíznak a jövőben és jól érzik magukat a képeknek helyszínt adó otthonaikban vagy más vendégségi helyszíneken. Tekintettel felmenőim eredetére, ezek a régi képek nagyrészt Erdélyben készültek, ahogy vannak a Felvidékről, Abbáziából, Kőszegről, Budapestről, sőt még vannak a Balaton „gyermekkorából” is, vannak Svájc különböző vidékeiről is felvételek. A vidám tekintetek hangulatában nincsen sok különbség, ahogy a „díszletek” sem sokban térnek el egymástól, talán csak a svájci képeken érződik néhol, egy nagyobb rendezettség, anyagi és technológiai előny. Ezeknek a képeknek a sorában, talán az utolsó, nagyapám, Csanády György 1914-ben Székelyudvarhelyen készült bevonulási képe. Egy nádfonatú kerti karosszékből ül a tisztii egyenruhájában, keresztbe tett lábakkal és markolja a kardja hüvelyét. Tekintete határozott és csillogó. Igaz, nem olyan, mint egy évvel korábban az érettségikor, a nemsokkal korábban az édesapja³ irányításával elkészült székelyudvarhelyi református kollégium csodálatos szecessziós épülete közelében készült képen. Ezen egyik lábát egy zsámolyra feltéve, szmokingban már-már pimaszul jóképűen, határozottan és jókedvűen készül felfalni a világot. Aztán az elkövetkező években eltűnik az arcokról a mosoly. A háborús évek igencsak jól dokumentáltak fényképekkel. Sőt mondhatjuk, hogy akkor az amatőr fényképezés hőskorszaka volt. A különböző harctereken készült képeken vagy a Bethesda sebesültjeivel és orvosaival készült családi csoportképeken már nincsen igazi csillogó mosoly. Pedig jól láthatóan, nagyon igyekeznek valahogy megőrizni jó hangulatukat. Több „vicces” beállított kép is megmaradt, ahol a harctéren bohóckodnak, a még szinte gyerek-katonák. 1917 januárjában nagyapám a székely tűzérektől átkerült az Osztrák-Magyar Monarchiában frissen alakult légierőhöz. Repülő lett⁴, mint Saint-Exupéry, csak a másik oldalon. A tekintetében már nincsen vidámság, inkább csak határozottság és némi szorongás érzékelhető. Izgalmas lehetett, de minden volt, csak nem életbiztosítás. Nem is csak a légvédelem vagy az ellenséges repülővel vívott párharc okozta a veszélyt, hanem a kezdetleges technológia következtében gyakran fellépő katasztrófa. 1917. július 7-én, amikor csak a „véletlen” folytán maradt le a bevetésről, parancsnokával⁵ és bajtársával együtt semmisült meg a gépe. Máig megvan a repülő szinte műtárgyi szépségű mahagóni légszárjájának egy jókora darabja.⁶ Nem szeretett repülni, a családi hagyomány szerint, bár az ilyen tárgyú verseiben⁷ jól érzékelhető a futurista izgalom.

Amikor Trianonra emlékezünk, nagyon fontos, hogy az első világháború borzalmairól szót ejtsünk. Magyarországon a Trianon trauma és a második

világégés rettenete valahogy elfedi az első világháború rémségeit. Tény, hogy lényegesen kevesebb halottja és sebesültje volt az első világháborúnak, mint a másodiknak. A civil lakosság szenvedései is kisebbek voltak, bár most a C19 járvány idején nem hagyhatjuk emlékező szó nélkül a spanyolnátha járvány és az éhezés milliókat érintő kínjait. Amit most mégis elő kell hívni a jótékony feledés homályából, az az elveszett nemzedék harctereket megjárt tagjainak a legtöbbször kitörölhetetlen és feldolgozhatatlan emléke az átélt öldöklés elmondhatatlan borzalmairól. Apai nagymamám testvéréről maradt fent egy történet, mely szerint találatot kapott a hajó az Adriai-tengeren, amivel mint gyalogost szállították. A hajó elsüllyedt, öt hosszú hánykolódást követően kimentettek a vízből. Ezt a nyilván rettenetes traumát soha nem tudta teljesen feldolgozni.

Az első világháborúban már jócskán használták a távolról öldöklő fegyvereket. Ennek ellenére szinte senki nem volt a katonák között, akinek ne kellett volna rendszeresen átélnie, hogy szemtől szembe kellett legyilkolnia a karnyújtásnyira másik oldalon álló embereket. Nap, nap után gyilkoltak vagy legalábbis szembesültek a gyilkolással és borzalmas kínok között elpusztult sors társaik szenvedéseivel. A nemzedék túlélő tagjai hazatértek, de sokan közülük soha nem tudtak teljesen megbirkózni a harctereken átélt borzalmakkal.

1918 novemberében Csanády nagyapám sebesültként került Budapestre. Pontosabban megérkezett a káoszba. Biberauer-Bodoky⁸ nagyapám, aki sajátos módon már egy másik nemzedékhez az angolul csak a „legnagyobbak generációjának”⁹ nevezetthez tartozik, egyik legmeghatározóbb gyerekkori emléke volt, amikor az akkor gyilkosság áldozata lett Tisza István komornyikja a szomszédos Róheim-villából, átmászva a kerítéseken lélekszakadva kért segítséget édesapjától, id. Biberauer Richárdtól¹⁰. Sajnos azonban Tisza István addigra már meghalt.¹¹ Az ekkor már visszavonult Gróf Tisza István nem csak a századforduló legmeghatározóbb politikusa volt, de a Magyar Református Egyház világi főgondnoka is. Meggyilkolásával kezdetét vette Magyarországon a terror és káosz korszaka, és véget ért a hosszú tizenkilencedik század során létrejött, Nyugat-Európához egyre közelebb kerülő polgári demokratikus jogállam.

Anyai dédapám, id. Biberauer Richárd és felesége, Vischer Márta (1874–1933) és az általuk vezetett Bethesda Kórház jó kapcsolatot ápolt a Holland Református Egyházzal, különösen Abraham Kuyperrel¹² és annak családjával. Az ő felajánlásuk nyomán szervezték meg Magyarországon a Hollandiába induló gyermekvonatokat.¹³ Kuyper Henrietta és Johanna, akik mindig a Bethesdában laktak, elhatározták, hogy segíteni akarnak a magyar népen, látván annak súlyos szenvedéseit. Így próbálták kimenteni az éhínség és a spanyoljárvány elől az egyszerű falusi családok gyermekeit. Csakhogy az egyre növekvő káosz és a katonai összeomlás közepette, a máskor a saját falujukat sem elhagyó embereknek nem nagyon akarózkodni elengedni a gyermekeiket a távoli Hollandiába.¹⁴ Dédnagyapám határozata alapján a tíz-

éves kis Richárdnak azért kellett nekivágnia a távoli és hosszú utazásnak, hogy ezzel mutassanak példát a többieknek. Egy egyszerű házaló rotterdami zöldségáros családjához került. Gyorsan megtanult hollandul. Éppen időben, hogy az otthonmaradottakat levélben tájékoztassa a vörös és fehér terrorok hollandiai és nemzetközi visszhangjáról. Természetesen a béketárgyalásokkal kapcsolatos híreket is elűjságolta nekik.

Eközben Budapestre nem csak a frontot megjárt katonák érkeztek vissza, de megérkeztek a megszálló román csapatok is. Akik egyből magukkal is akarták vinni a Bethesda Kórház egyedülálló orvosi műszereit és berendezését. Szerencsére dédnagymamám testvére, Hanns Vischer¹⁵, mint az angol katonai misszió tagja, vissza tudta szerezni a kórháznak az elkönfiskált ingóságokat.

Ilyen előzmények nyomán, az 1920-ban lassan konszolidálódó életbe csapott be június 4-én a trianoni békediktátum híre. A Trianont követő családi képekről eltűnik a szemekből a korábbi csillogás és a felszabadult vidámság. Helyette marad egy makacs öntudatosság és dac.

Apai nagyszüleim ezekben az időkben ismerkednek össze. Nagymamám, Nemes Irma¹⁶ 1918-ban érettségizett a marosvásárhelyi Református Kollégiumban. Lány létére hamarosan megkezdte tanulmányait a budapesti, akkor Pázmány Péterről elnevezett tudományegyetemen. Mai fogalmak szerint biológia- és földrajzszakos tanárnak készült. A trianoni döntés nem egyszerűen fájdalmas volt a számára, hanem egyéni sorsát illetően is lesújtó. Ő itt Budapesten volt egyetemista, miközben a családja, akik hozzásegítették, hogy tanulhasson, egy másik országba, a határ túloldalára kerültek.

A békekötés után megindult az exodus az újonnan kijelölt határokon kívül rekedt területekről, a megmaradt területekre. A káoszban kapaszkodókat kereső fiatalok ekkor alapították meg a SzEFHE-t, a Székely Egyetemisták és Főiskolások Egyesületét¹⁷. Itt ismerkedtek meg a nagyszüleim. Két erdélyi református, akit a korábban megkezdett budapesti tanulmányai hirtelen elszakították az otthonuktól. Nagyapám, Csanády György hamarosan a SzEFHE elnöke lett, és mint ilyen megírja a Székely Nagyáldozat című nehezen meghatározható műfajú művet. Mai fogalmak szerint ez leginkább egy színdarab vagy filmforgatókönyv és egy fesztivál programfüzet keveréke. A következő húsz évben, egészen 1941-ig, minden évben „elő is adták”. Ennek egyik megzenésített verse volt az eredeti elnevezése szerint „Kántáté”, a későbbi Székely Himnusz. Amikor a második bécsi döntést követően a magyar csapatok bevonultak Erdélybe, a bevonulókat fogadó tömeg mindenütt ezt énekelte nagyapám teljes döbbenetére.¹⁸ Hogy hogyan terjedt el és vált titokban mindenki által ismertté, máig megoldatlan rejtély. Nem játszották a Magyar Rádióban, annak ellenére, hogy nagyapám ennek volt a főrendezője. Nem próbálták terjeszteni az ezt tartalmazó kiadványt. A kottája is csak ezek után jelent meg a Rózsavölgyi és Társa Zeneműkiadónál, amikor kiderült, még bírósági per is lett belőle, hogy a hirtelen sikernek „új” gazdája is

akadt. A Himnusz elnevezést is a nyilvánosság adta neki. Ez az ének valahogy nagyon pontosan adta vissza az akkor Erdélyben élők érzéseit.

Gyerekkoromban erről nem volt szabad beszélni. Ez igencsak furcsa volt. Nem nagyon értettem, hogy mi a baj ezzel. Egy kedves, kicsit szomorkás, de bátorító ének. Olyan népdalszerű. Ahogy nagyobb lettem, egyre kínosabb volt, mert előbb-utóbb előkerült. Egy darabig nagyon nehezen, de hallgattam róla, hogy az én nagypapám írta. Aztán egyszer-egyszer nagyon óvatosan elmondtam. Na, az még rosszabb volt, mert nem akarták elhinni. Aztán a nyolcvanas évek második felében a tüntetések állandó kelléke lett a magyar himnusz mellett. Ekkor volt a legjobb, mert az akkor még igencsak merev trianoni határokon is átívelő összetartozás és a mindennek ellenére, a birodalmi csizmák alatt is élni akarás érzését hordozta.

Aztán megjelentek, mint a harmincas években is, a sarlatánok, akik feljogosítva érezték magukat, hogy hozzányúljanak. Leginkább fogalmuk sem volt róla, hogy mi ez és honnét ered, csak a saját fontosságukat és meggyőződésüket akarták mindenáron érvényesíteni. Turulmadaras, szőrénlovaglós sámánisták versszakokat férceltek hozzá, a baloldaliak elkezdték fitymálni, és a római katolikusok szerint nem is ez volt az igazi székelyek himnusza, mert van egy ősi, amiben szerepel Szűz Mária.

Ahogy még a Kölcsey-féle Himnuszt is, úgy a Székelyt is megviselték az elmúlt évtizedek. Az állandó marakodás és minden oldalon a közös értékek tiszteletének a hiánya nem tett jót. Szerencsére az itthoni viszálykodás a határokon túl és különösen Erdélyben alig hagyott nyomot, legalábbis a Székely Himnuszon. Csanády nagypapámat még a nyolcvanas évek elején sikerült félig titokban Székelyudvarhelyen újra eltemetni. Nagy titok volt, hogy hol van eltemetve. Ennek ellenére, a romániai fordulat után három hónappal a székelyudvarhelyi református temető bejáratához egy hatalmas kopjafa került, hogy emlékeztesse az arra járókat a nyughelyére. Később újabb kopjafákat és végül emléktáblát kapott a szülőházára. Ma már minden évben megemlékeznek a születésnapjáról. A nemrég megjelent Székelyföld történetében írják,¹⁹ hogy sem ő, sem általában a SzÉFHE összejöveleteken soha nem beszéltek becsmérőleg a románokról. Erdély visszatértekor ő közvetítette a Magyar Rádió tudósítását a bevonulásról. Utána két hétre elvesztette a látását, olyan mértékig megviselte az izgalom. Talán már ekkor sejthette, hogy annak a kalandnak nem lesz jó vége.

Miközben nagypapám a húszas évek végétől Cs. Szabó Zoltánnal közösen a Magyar Rádió kulturális osztályának megteremtésével igyekezett a talpra állást elősegíteni, addig nagyanyám is új feladatokat talált magának.

A kiegyezéstől a trianoni szerződésig eltelt évtizedekben fokozatosan nőtt a reformátusok lélekszáma Budapesten. Az 1869-es népszámláláskor összeírt 13 ezer református nem érte el a város lakosságának az 5 százalékát. Az eredetileg a pesti városfalon kívül álló Kálvin téri templomon, később

annak Hold utcai németajkú leányegyházán és a Skót Misszió gyülekezetén kívül alig volt a reformátusoknak intézménye.²⁰ Habár az első világháborúig a reformátusok lélekszáma hatszorosára: 86 ezer főre, és a népességen belül arányaiban a duplájára nő, a felekezeti infrastruktúra nem tudta követni ezt a növekedést. Épülgetnek református templomok, sőt még az állam is épített egyet a Szilágyi Dezső téren, de ez csak nagyon szerényen tudja kiszolgálni a növekvő igényeket. A trianoni döntés elsősorban református többségű területeket szakította le az országról. Az erdélyi magyarok között ma is a reformátusok vannak többségben.²¹ A főként Erdélyből menekülők között tekintélyes számban érkeztek a reformátusok. A következő két évtizedben nemcsak közel duplájára nő a lélekszámuk, de a város népességén belül is tovább emelkedik az arányuk. Szabó Imre esperessége²² idején, a két háború között, 29 református templom és imaház épül fel a fővárosban. Felépül a két református gimnázium épülete is. Ebben a helyzetben igencsak nagy szükség volt azokra, akik ebben az „építkezésben” valamilyen módon részt tudtak venni. Olyannyira, hogy Ravasz László²³ püspök megindította az első női hitoktató képzést. Nagymamám, Nemes Irma, egy szintén Marosvásárhelyről Budapesten tanuló barátnőjével, Dósa Klárával (később Kriza Kálmánné) együtt az első évfolyamban végzett. A következő évtizedekben református hitoktatóként tanított a város különböző iskoláiban. Gyermekkoromban már csak a Torockó téri gyülekezetben vezette a fiatalasszonyok bibliaóráját.

Nekem az ő történetei nyomán a régi Erdély mindig is egy Tündérország volt. Aztán elérkezett az idő, hogy személyesen is eljuthattam oda. Apám, ha csak lehetett, vitt minket nyaranta erdélyi utazásra. Egy egészen furcsa, ellentmondásos világot élhettem meg. Sok minden felsejlett még a régvolt világ körvonaláiból, de ezt brutálisan keresztülmetszette a balkáni ortodox személyi kultusz bolsevizmusba oltott igénytelensége. Nem volt egyszerű az utazás. A trianoni határ akkoriban igencsak határozott és kézzelfogható volt. A nyolcvanas évek végére már annyira nehéz idők jöttek, hogy apám is csak egyedül ment inkább. Aztán egyszer csak elkezdtek szállingózni a menekültek. Ahogy nálunk is, úgy az ismeretségünkben is, szerte fogadták be a családok az újabb hullámban érkezett erdélyi menekülteket. Soha nem látott szolidaritás vette őket körül azokban a hónapokban, pedig akkoriban Magyarországon sem volt már kolbászból a kerítés.

1989. december 23-án szokás szerint összegyűlt a Biberauer-Bodoky család a Stefánia úton. Bodoky György²⁴ és Annelise Vischer²⁵ ez alkalommal több mint száz családtagot látott vendégül a világ minden tájáról. A bontakozó szabadság hangulata már erősen érezhető volt, és mégis ez volt az egyetlen karácsony, amikor nagyapám, Bodoky Richárd csak egy rendkívül rövid áhítatot tartott, mert utána minden tekintet a televízióra szegeződött. Romániában kitört a „forradalom”. Apámon kívül keveseknek volt személyes erdélyi kötődése, mégis mindenki számára ugyanazt jelentette. Dani bátyám

hazalátogatott karácsonyra New Yorkból, ahol ösztöndíjon volt. Másnap a szüleink tudta nélkül elindult egy segélyszállítmánnyal Kolozsvárra. Néhány hétig mindenki ábrándok között lebegett.

Aztán lassan visszaereszkedtek a sorompók a térség országainak a határain. Sőt új sorompók ereszkedtek le a korábban nem érzékelt határokon. 1991 szeptemberében az egyetemen volt előadásunk, amikor is felpattant az ajtó és berontott két ember. Az egyikük a kórogyi polgármester volt, a másik a szentlászlói református pap, és elkezdtek mondani, hogy a jugoszláv tüzérség hogyan pusztította a falvakat. Tragikus szimbólum volt, hogy az egyik első belövést éppen a maroknyi szlavóniai magyarság, még Sztárai Mihály alapította gyülekezetének református temploma kapta, egy olyan háborúban, ahol az ortodox szerbek akartak úrrá lenni a római katolikus horvátokon. Ezekben a hónapokban Magyarországtól délre és északra egyaránt széthullottak a trianoni szerződés kedvezményezettjei által létrehozott államalakulatok, de még a második körben egy részt kihasználó Szovjetunió is. A térség népeinek életére szőtt hamis és rossz elképzelések, a trianoni éppen úgy, mint a szovjet bolsevik, csúfos kudarcot vallott. Sőt a szomszéd országok lakói közül sokan a „bezzeg Magyarországot” irigyelték, annak ellenére, hogy a rendszerváltás gazdasági válsága itt is pusztított alaposan. Itthon a délszláv háború borzalmaait mindenki rémülten figyelte, és reménykedett, hogy nem csapnak át a lángok déli határon. Európában újra háború volt és titokban azt is lehetett tudni, hogy mi még magunkat sem tudjuk megvédeni. Nem véletlen, hogy 1997-ben a szavazók 85%-ban a NATO csatlakozás mellett döntöttek. A különböző álmok, ideológiák és koncepciók ellenében világossá kezdett válni, hogy csak egyetlen reálisan járható kiút kínálkozik.

Az ezredfordulóra lassan kikecmeregtünk a rendszerváltást követő példátlan gazdasági válságból. Már arra is mód nyílt, hogy a határon túli közösségeknek jelentősebb segítséget nyújtsunk. Ekkor egyetértés volt abban, hogy mind a hazai, mind a térség kibontakozása tekintetében az emberi erőforrás beruházásoknak lehet a legnagyobb jelentősége. Azon belül is az oktatásnak. Ez a recept már kétszer bevált a magyar történelemben. Igaz most nem az alapfokú vagy a középfokú oktatás növelése volt a cél, hanem a felsőoktatásé. Így született meg a szomszédos országokban alapítandó magyar egyetemek terve. Sőt a szükséges pénzt is biztosította az Országgyűlés. Csak a végrehajtás akadozott. Végül is így talált meg engem a feladat 2000 augusztusában. Én hozhattam létre a Nemzetközi és Határon túli Felsőoktatásfejlesztési Programirodát. A következő bő félévben a programiroda közreműködésével sikerült megteremteni az alapvető feltételeket a Sapientia EMTE 2001. és a Selye János Egyetem 2004. szeptemberi indulásához. Ezek révén a két legnagyobb határon túli magyar közösség tagjainak jónéhány tudományterületen helyben is biztosítottá válhatott az anyanyelvű felsőoktatás.

A trianoni szétszórás meghaladására a legfontosabb lépést Magyarország 2004-es Európai Unió taggá válása jelenti. A délszláv háború és Jugoszlávia felbomlása minden józanul gondolkozó ember számára két dolgot teljesen egyértelművé tett. Európában a meglévő határok korrekciója nem lehetséges. Ezt azóta csak megerősítette az oroszok ukrajnai agressziója nyomán kialakult helyzet. Másrészt az is nyilvánvaló lett, hogy minden ilyen kísérlet az adott államok szélsőséges társadalmi, politikai, gazdasági és humán kataklizmájához vezet. Az egyetlen járható út a már Európa nyugati felén kipróbált integrációs modell, ahol az államhatárok jelentősége lecsökken és lényegesen megnő az egyének és közösségek önszerveződésének jelentősége és lehetősége. Az elmúlt 10-15 év sok várakozást igazolt és természetesen sok problémát is felvet. Az Európai Unió nem csodaszer, csak egy lehetőség. És miközben a határok súlyukat veszítették, még akkor is, ha a napokban a koronavírus járvány közepette ismét egy darabig megmutatják a létezésüket, újabb kérdésekkel kell szembesülnünk.

A legégetőbb kérdés: hogyan tudunk a természeti környezetünkkel is végre kiegyezni? A hetvenes évek óta sokak által és sokszor megfogalmazott figyelmeztetésnek mostanáig fittyet hánytunk. Valószínűleg Greta Thunberg Jeanne d'Arc-i fellépésére hamar feledés merülne, ha nem jött volna a mostani járvány.

Másrészt hogyan tudjuk az egyre jobban kiüresedő közösségeinket újra tartalommal, valódi összetartozással és szolidaritással megtölteni?

Harmadrészt hogyan tudjuk az országon, a régión, az Unión és az egész világon egyre növekedő egyenlőtlenségeket kordában tartani, sőt mérsékelni annak érdekében, hogy az egyenlőtlenségekből származó túlzott népvándorlás kezelhető keretek között maradjon?

1 Csanády György (1895–1952) író, rádiórendező – **2** A generáció, mint szociológiai fogalom is ekkor jelent meg. A Magyarországon született és felnőtt, de tudományos karrierjét Németországban és Angliában befutó Mannheim Károly (1893–1947) azonosította a jelenséget először. A „Nemzedéki probléma” című írásában veti fel, hogy egy meghatározó élmény korszakában felnövő és szocializálódott évfjártakba tartozóknak a világképe és gondolkodása jellegzetes közös mintázatokat mutat. Az „első” azonosított generáció, az első világháborúban már katonakorú és ezért zömmel harcolók nemzedéke. Szakirodalom szerint, ebbe azok tartoznak, akik 1883 és 1900 között születtek. A nemzedéki összetartozás érzését tovább erősítette, és az angolszász szakirodalomból származó elnevezés forrása a két háború közötti fiatal amerikai írógeneráció. Az első világháborút követő években hosszabb időszakokat Párizsban töltő és ott alkotó Ernest Hemingway, F. Scott Fitzgerald, T. S. Eliot, Ezra Pound és Dos Passos körének a korszak híres párizsi amerikai művészeti mecénása és műgyűjtője Gertrude Stein adta állítólag ezt az elnevezést. Először Hemingway titulálta ezekkel a szavakkal a saját korosztályukat a 1926-os „The Sun Also Rises” című regényében. – **3** Csanády Zsolt kúriai bírósági elnök (1853–1935) – **4** (Garai, 2018.) – **5** Jan Johan Ventura százados és Karl Scettina hadnagy – **6** (Garai, 2018b) – **7** „A gép kolosszus, vad, robajló lelkét / A törékeny váz alig bírja. / Zsong a vékony

acélkötél, / Reszket a szárny, a vászon sík papírja, / Éget olaj, mint rongy tüdő falán / Buggyan sötét vér, úgy csöppen le rája, / Nem él soká. Finoman épült testét / A szenvedély, ma-holnap romra váltja. Szállók (Csanády, 1921) – **8** Dr. Bodoky (ifj. Biberauer) Richárd (1908–1996) református lelkész, kórházigazgató, író. – **9** Az 1901 és 1927 (estenként 1925) közötti korosztályt hívja az angolszász szakirodalom Greatest Generation-nek (G. I. Generation). Magyarul nem használják ezt a kifejezést, nem is nagyon próbálkoztak eddig ennek a korosztálynak a hazai sajátosságait megfogalmazni. Ennek a korosztálynak az életét a második világháború és az ezt követő helyreállítás évei határozták meg. – **10** id. Biberauer Richárd református lelkész, kórházigazgató (1872–1939) – **11** (Bodoky, 2018) Gyanútlanok 302 oldal – **12** Abraham Kuyper (1837–1920) konzervatív teológus és újságíró, Hollandia miniszterelnöke (1901–05), az amszterdami VU egyetem alapítója, a máig is meghatározó holland polarizációs politikai berendezkedés megálmodója. – **13** (Aalders, és mtsai., 2020) – **14** „Az Országos Gyermekvédő Ligát jelölték ki a gyermekek kiválogatására. A Liga egyik vezetője a pécsi gyermekmenhely gondnoka, Bodolay István, maga is református ember volt. Mindenki azt hitte, annyian fognak jelentkezni, hogy nehéz lesz eldönteni kik a leginkább rászorulóak. Nem ez történt.” (Bodoky, 1999) – **15** Sir Hanns Vischer (1876–1945) baseli születésű angol újságíró, felfedező, Nigériában gyarmati tisztviselő, oktatási szakember – **16** Nemes Irma (1900–1980) Csanády György felesége középiskolai tanár, hitoktató – **17** (Miklós, 2012) – **18** (Kriza, 2003) – **19** (Bárdi, és mtsai., 2016) – **20** (Bodoky, 2016) – **21** Az erdélyi magyarok körében egy abszolút protestáns többség van a legutóbbi népszámlálások szerint is, a legnagyobb felekezet a református. (Bali, és mtsai., 2020) – **22** (Kósa, 2006) – **23** (Kósa, 2006) – **24** Dr. Bodoky György (1914–1999) sebészfőorvos – **25** Annelise Vischer (1917–2012) Dr. Bodoky György felesége

Idézett forrásmunkák

GARAI Kálmán: <i>Csanády György hadnagy, Magyar Repülés Történeti Évkönyv.</i> Magyar Repüléstörténeti Társaság, Budapest, 2018 GARAI Kálmán: <i>A magyar katonai repülőképzés kezdetei: a magyar királyi légierő délolasz repülő tanfolyama (D. R. T.), 1938–1940.</i> Magánkiadás, Budapest, 2018 AALDERS Maarten – PUSZTAI Gábor – RÉTHELYI Orsolya: <i>A gyermekvonatok. Élő híd Magyarország, Hollandia és Belgium között az első világháború után.</i> L'Harmattan, Budapest, 2020 BALI János – CSANÁDY Márton: <i>A vallás szerepe a 21. századi udvarhelyszéki falvak közösségeinek életében.</i> NSKI, Budapest, 2020 (megjelenés alatt) BODOKY Richárd: <i>Gyanútlanok (1870–1918).</i> Luther Kiadó, Budapest, 2018	BODOKY Richárd: <i>Égi Sziget Budapest.</i> Dr. Bodoky Richárddné, 1999 BODOKY Richárd: <i>Jövevények és vándorok – családtörténeti töredékek a kezdetektől 1870-ig.</i> Luther Kiadó, Budapest, 2016 BÁRDI Nándor – PÁL Judit: <i>Székelyföld története III. kötet, 1867–1990.</i> MTA BTK-EME-HRM, Székelyudvarhely, 2016 KRIZA Ildikó: <i>A Székely himnusz születésének háttere.</i> Honismeret, 2003/5 28. o. KÓSA László: <i>Reformátusok Budapesten I-II.</i> Argumentum Kiadó, Budapest, 2006 MESTER Miklós: <i>Arcképek – két tragikus kor árnyékában.</i> Tarsoly Kiadó, Budapest, 2012